

Türk Aile Yapısında ve Kültüründe Yakın Gelecekte Önem Kazanacağı Öngörülen Değişimler

Alpaslan ÇOBANOĞLU

acobanoglu@beu.edu.tr, orcid: 0000-0003-1536-4854

Öz

Toplumsal değişim sürecini incelediğimizde son yüzyılın insanlık tarihinin en hızlı değişen dönemi olduğunu görmekteyiz. Toplumlarda yaşanan bu değişimler olumlu ya da olumsuz kesin yargılar içermemelidir. Çünkü bu değişimler farklı gruplara, sınıflara, ideolojilere ve insanlara göre yansımaları farklı olan olgulardır. Sosyolojinin önemli araştırma konularından olan aile kurumunu da bu değişimlerden etkilemektedir. Herhangi bir toplumda meydana gelen köklü değişimler o toplumdaki aile biçimlerini şekillendirir. Bu çalışma tek ebeveynli aile, çocuksuz çekirdek aile ve boşanma konularını yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemel değişimler bağlamında ele almaktadır. Bu çalışma TAYA 2006 ve 2016 verilerinden yararlanılarak yapılmış derleme niteliğinde bir çalışmadır. Bu veriler analiz edildiğinde 2009 yılı ve sonrasında boşanma hızının evlenme hızını geçtiği, ayrıca yıllar içinde çocuksuz çekirdek aile oranının iki katına çıktığı, çocuklu çekirdek aile oranının yatay bir seyir izlediği, buna karşılık dağılmış aile oranının %8,1'den %19,9'a yükseldiği görülmektedir. Sonuç olarak Türk aile yapısına yönelik değişimler oldukça hızlı gerçekleşmekte ve bu durumda toplumsal problemlere sebebiyet vermektedir. Aile yapısındaki bu hızlı değişimden kaynaklı toplumsal sorunların nereye evrileceğini önceden tahmin etmek ve ona göre sosyal, ekonomik ve demografik güncel politikalar geliştirmek toplumsal yapıyı korumada etkili bir önleyici tedbir olacaktır.

Anahtar kelimeler: Aile Yapısı, Tek Ebeveynli Aile, Boşanma, Çocuksuz Çekirdek Aile, Sosyal Değişme.

Changes in the Turkish Family Structure and Culture Anticipated to Gain Importance in the Near Future

Abstract

When the social change process is examined, it is seen that the last century is the fastest changing period in human history. These changes in societies should not contain positive or negative definite judgments. Because these changes are phenomena with different reflections according to different groups, classes, ideologies and people. These changes also affect the family institution, which is one of the important research topics of sociology. The radical changes that occur in any society shape the family forms in that society. This study examines the issues of single parent family, childless nuclear family and divorce in the context of possible changes in the near future. This study is a compilation study made using TAYA 2006 and 2016 data. When these data are analyzed, it is observed that the rate of divorce exceeded the rate of marriage in 2009 and after, and also that the rate of nuclear families without children doubled over the years, the rate of nuclear families with children followed a horizontal course, whereas the rate of broken families was 19.9% from 8.1%. It is seen that a rise. As a result, changes in the Turkish family structure are occurring very quickly and in this case, they cause social problems. It will be an effective preventive measure in protecting the social structure to predict where the social problems will evolve due to this rapid change in the family structure and to develop social, economic and demographic policies accordingly.

Keywords: Family Structure, Single Parent Family, Divorce, Childless Nuclear Family, Social Change.

Giriş

Toplumlardaki sosyal-kültürel-ekonomik değişimler sosyal bilimler tarihinin en karmaşık ve tahlili zor konularının başında gelmektedir. Çünkü toplumsal değişim ve dönüşümler birçok etkene (sosyal, kültürel, ekonomik, ideolojik vs.) bağlı karmaşık bir yapı içerir. Sosyolojik açıdan herhangi bir toplumdaki değişim ve dönüşümleri izleyebilmek, bu değişim ve dönüşümleri sosyoloji bilimine has kavramlarla tanımlaya bilmek için sosyolojinin hem teorik hem de uygulamalı alanlarına gereksinim söz konusudur (Sunar 2014:1). Nitekim Pierre Bourdieu araştırmadan bağımsız kuramı felsefeden ibaret görmüştür ayrıca ona göre kuramsız araştırmada sosyoloji bilimi açısından eksiktir (Özsöz, 2007: 15).

Farklı sosyolojik teoriler, toplumsal değişimi kendi kuramlarının argümanlarını merkeze alarak başka biçimlerde tanımlamaktadır. Fakat tüm sosyoloji teorileri toplumsal değişim ve dönüşümün gerçekleşebilmesi durumunu bir sosyal yapının mevcudiyeti koşuluna bağlamıştır. Bu durum herhangi bir sosyal yapının varlığının, toplumsal değişim ve dönüşüme tesiri açısından önemini bize göstermektedir. Peki, sosyal yapıdaki her değişiklik toplumsal değişim olarak tanımlanabilir mi? Bu sorunun cevabı ancak değişimin boyutuna, yönüne, aktörüne, vadesine, hızına ve neticesine göre cevaplanabilir (Sunar 2014:5-13).

Hegel ise toplumsal değişimi tarihsel açıdan ele alarak insanlığı sürekli ileriye taşıyan bir unsur olarak tanımlamaktadır (Soykan, 2000: 54-55). Hâlbuki toplumdaki her değişim bir gelişmeye tekabül etmeyebilir. Toplumlarda birtakım gerilemeler olmakla birlikte ilerlemelerde söz konusu olabilir. Bu gerileme ve ilerlemeler değişim olarak nitelendirilse bile olumlu ya da olumsuz kesin yargılar içermemelidir. Çünkü bu değişimler farklı gruplara, sınıflara, ideolojilere ve insanlara göre yansımaları değişen olgulardır (Güvenç, 2016: 3).

Toplumsal değişim sürecini incelediğimizde son yüzyılın insanlık tarihinin en hızlı değişen dönemi olduğunu görmekteyiz. İlkel toplumlar ve tarım toplumlarında değişimin hızının oldukça yavaş olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Sanayi Devrimi ile oluşan modern toplum ve akabinde bilgi toplumuna geçişle birlikte toplumsal değişimin hızının da önemli derecede arttığını gözlemlemekteyiz. Bu süreçte günümüz toplumlarında maddi kültür ile manevi kültür arasında bir uyumsuzluk baş göstermektedir. Maddi kültür, üretim ve tüketim alanlarında çok hızlı bir biçimde ilerleme kaydederken manevi kültürün bu gelişmelere çoğu zaman yetişememekte ve/veya gerisinde kalmaktadır. Böylece kültürel alan ile eşya arasında uyumsuzluk oluşmakta ve bu durum bir sosyal probleme dönüşmektedir (Turan, 1956).

Neil Postman (2013) ise 11. yüzyılda yaşayan bir çiftçi ile 15. yüzyılda da yaşayan bir çiftçi arasında yaşam deneyimleri açısından çok belirgin fark olmadığını söyleyerek tarım toplumlarında değişimin hızının günümüz toplumlarına göre ne derece yavaş olduğuna vurgu yapar. Günümüz değişen toplumunu "Risk Toplumu" olarak tanımlayan Ulrich Beck ise modernizm sonrası toplumsal değişimlere dikkat çekmektedir. Ona göre günümüzde yaşanan güncel toplumsal değişimler geleneksel sınıf mücadelesi ile açıklanamayacak bir boyut kazanmıştır. Aşırı bireyselleşme, yeni ittifaklar oluşturarak kişisel yaşam biçimlerinin toplumsal görünürlüğünün artmasına neden olmaktadır. Ayrıca teknoloji, gen biliminde ve diğer bilimsel faaliyetlerdeki ilerlemeler bir takım ön görülemez riskler barındırmaktadır. Bu riskler bireylerin, ailelerin ve toplumların biyolojik, sosyal ve psikolojik sağlığını tehdit etmektedir (Çuhacı, 2007: 134-138).

Dolayısıyla toplumsal değişmeyi ele alırken olumlu ve olumsuz unsurların aynı anda var olabileceği gerçekliğini gözden kaçırmamalıyız. Ailede toplumsal değişimin bu olumlu ve olumsuz etkileri neticesinde değişim ve dönüşüme uğrayan bir toplumsal kurumdur. Herhangi bir toplumda meydana gelen köklü değişimler o toplumdaki aile biçimlerini şekillendirir (Yıldırım, 2018).

Toplumsal yapı içerisinde sadece tek biçimli aile yapısından bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Aile içerisindeki akrabalık bağları hareketsiz bir yapıda iken, ailenin yapısı, toplumsal değişimlere bağlı olarak değişmekte ve aile, değişime uğrayarak yeniden şekillenmektedir (Engels, 2003: 31).

Anthony Giddens, günümüz modern toplumlarında ailenin değişim biçimlerinin açıklarken şu hususlara dikkat çekmektedir:

1. *Akraba tipi örgütlenmeler ve geleneksel geniş aile önemini yitirecek.*
2. *Evliliklerde eş seçimi kişilerin tercihine bırakılacak.*
3. *Evlilik ve aile içi ilişkilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği azalacak.*
4. *Akraba evliliği toplumlarda daha az tercih edilen bir evlilik türü olacak.*
5. *Muhafazakâr toplumlarda cinsel özgürlük eğilimleri artış gösterecek.*
6. *Çocuk haklarının kapsamının genişletilmesine yönelik eğilimler artacak* (Giddens, 2000: 143).

Evrimci yaklaşım toplumsal gelişme ve aile yapısındaki değişimleri çekirdek ve geniş aile üzerinden tanımlayarak çekirdek aile ile modern toplumu, geniş aileyle ise geri kalmış toplumları eşleştirmiştir. Onlara göre gelişen toplumlarda çekirdek aile modeli benimsenirken gelişmemiş toplumlar geniş aile biçimini muhafaza etmektedir (Vergin, 1990: 58-83).

Emre Kongar (1970) ise evrimci yaklaşımı benimsemiş sosyologların ileride aile kurumunun giderek işlevsizleşeceğini ve zamanla yok olacağı fikrinde mutabık olduklarına değinir. Bu abartılı görüşün temel savı ise modern toplumsal kurumların aileyi var eden işlevleri üstleneceği ve böylece aileye gerek kalmayacağı fikridir. Beylü Dikeçligil (2019)'e göre ise aile hem farklılaşan hem de farklılaşmayan unsurlara sahip bir toplumsal kurumdur, bu yüzden farklı biçimde dahi olsa varlığını sürdürme özelliğine sahiptir.

Geçmişten günümüze Türk aile yapısındaki değişimleri incelediğimizde aile biçimlerinin dönemin şartların ve koşullarına göre değişkenlik arz ettiğini görmekteyiz. Türk kültürü genel özellikleri açısından zengin bir yapıdadır. Bu zengin yapı Türk toplumunun bütün kültürel değerlerine etki etmekle birlikte, aile yapısına da etki etmektedir. İslamiyet öncesi dönemde Türk toplumunda aileye önem verilmiş ve en küçük sosyal birlik olarak bakılmıştır. Savaşçı yapısıyla birçok yerde fetihler yapan Türk birliklerinin varlıklarını uzun yıllar devam ettirmelerinin ana sebeplerinden biri, aile birliğine vermiş oldukları bu önemdir (Yaşar Ekici, 2014: 214).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde aile yapısı, üretimin zorluğunun birlikte karşılanması, günlük yaşamın gereksinimleri, tarımsal üretim biçimi gibi birçok nedenden dolayı, genellikle geniş aile formunda şekillendiği görülmektedir (Kıray, 1982: 116). Kırsal yaşam içerisinde ailenin korunma, barınma, eğitim, geçimi sağlayacak gelir gibi etkenler aileyi bir arada tutmaktaydı. Zira bu gibi gereksinimler geniş aile tipinde daha kolay çözümlenebilmekteydi. Osmanlı'da aile, birey için aile bağlarını ifade etmekteydi, boşanma hiçbir zaman hoş karşılanan bir durum değildi. Osmanlı dönemi Türk ailesinde bireyler arasındaki ilişkiler şer'î kurullarla birlikte, hükümdarın emrine göre şekillenmekteydi. 1839 yılında Tanzimat Fermanının imzalanmasının ardından aile yapısı ilk olarak yasal bir zemine kavuşmuştur. Batı hukukuna doğru evrilme ile birlikte İslami kurullardaki

uygulamaların zayıflamasına sebep olmuştur. Bu dönemde aile ilgili kurallar, batı değerleri ve normlarına göre şekillendirilmeye başlanmıştır (Türkdoğan, 2008: 436).

Cumhuriyet döneminde ise aile kurumunda yenilikler yapmak Atatürk'ün öncelikli amaçları arasında olmuştur. Kadını çalışma yaşamına katmak, eğitilmiş bir şekilde çalışan ve erkeğe bağlı değil de erkekle birlikte çalışarak ailesinin gereksinimlerini karşılayan bir hal alması planlanmıştır (Kongar, 1998: 585).

Medeni kanunun kabul edilmesi, miras hukukunun yeniden düzenlenmesi ile birlikte kadının erkekle eşit hale gelmesi ve kadına yeni haklar tanınması Türk aile yapısında da değişimlerin olmasına sebep olmuştur (Abadan, 1979: 15). Cumhuriyetin kurulması ile birlikte toplumsal düzen, ekonomik koşullar, siyasi yapı gibi birey yaşamında önemli olan değişimler yaşanırken, aile de bu değişimden etkilenmiştir (Yaşar Ekici, 2014: 216-219)

Bu çalışmada tarihsel süreç içinde Türk aile yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümler incelenerek yakın gelecekte (10yıl) gerçekleşmesi mümkün gelişmeler sıralanacaktır. Ayrıca yakın gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan gelişmelerden en önemli görülen üç tanesi (Tek Ebeveynli Aile, Boşanma ve Çocuksuz Çekirdek Aile) kuramsal açıdan temellendirilerek farklı başlıklar altında incelenecektir.

1. Türkiye'de Aile Yapısında ve Kültüründe Yakın Gelecekte (10 Yıl) Önem Kazanacak Gelişmeler

- Tek ebeveynli aile sayısı artacak.
- Nikâhsız yaşam ve evlilik dışı çocuk sayısı artış gösterecek.
- Geniş aile ve çekirdek aile tipi daha da azalacak.
- Ev içi emek ebeveynler arasında daha eşitlikçi paylaşılacak.
- Aile içinde cinsiyete dayalı iş bölümü azalacak.
- Yalnız yaşayan yaşlı sayısı artacak.
- Boşanmalar artacak.
- İkinci evliliklerle kurulan ailelerin sayısı artacak.
- Eşcinsel evlilik söylemleri artacak.
- Aile hukuku açısından boşanma sonrası mal paylaşımı ve süresiz nafaka tartışılır hale gelecek.
- Aile ve akrabalar arası iletişim dijitalleşecek.
- Fiziksel şiddetin dışında ekonomik, psikolojik şiddet ve ihmal konulu boşanma davaları artacak.
- Genç işsizliğin artmasıyla evlenme yaşı hem kadınlarda hem de erkeklerde yükselecek.
- Seküler yaşam biçimini benimsemiş aile sayısı artacak.
- Devlet korumasına alınan çocuk sayısı artacak.
- Ailede babalık rolünün önemi azalacak.
- Aile üyeleri arasında sosyal faaliyetlerde bulunma eğilimi azalacak.
- Evlat edinmek isteyen aile sayısı azalacak.
- Akriba evliliği daha da azalacak.
- Yabancı uyruklu kişilerle evlenme eğilimi artacak.
- Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde Türk ailesinin kültürel yapısı değişecek.
- Çocuksuz çekirdek aile sayısı artacak.
- Huzur evleri, yaşlı ve engelli bakım evlerinde yaşayan insan sayısı artacak.
- Aile yapısındaki değişimlere bağlı olarak sosyal politikalar güncellenecek.
- Metropollerden şehirlerin daha nüfus seyrek bölgelerine tersine göçler artacak.

- Parçalanmış aile sayısında artış yaşanacak.
- Doğum oranları azalacak.
- Kadınların eğitim düzeyi erkekleri geçecek.
- Doğumla birlikte beklenen yaşam süresi artacak.
- Çocuk ölümleri azalacak
- Aile mekânsal olarak dönüşecek (yatay mimari tercih sebebi olacak).
- Çalışan annelerin sayısı artacağı için kreş ve bakıcı hizmetlerine rağbet artacak.
- Aileyi ve bireyi koruma amacıyla temel gelir politikalarının mümkünlüğü tartışılacak.
- Evden çalışan ebeveynlerin sayısı artacak.
- Çocuk yetiştirmede helikopter ebeveyn pratikleri artacak.
- Hizmet sektörü genişlediği için kadın yoğun emek artacak.
- Kadına şiddet aile içinden taşarak kamusal kadın şiddetine dönüşecek.

Yukarıda yakın gelecekte Türk aile yapısında ve kültüründe yaşanması muhtemel değişim ve dönüşümler maddeler halinde sıralanmıştır. Bu değişim ve dönüşümlerden en önem arz eden “Tek Ebeveynli Aile, Boşanma ve Çocuksuz Çekirdek Aile” konuları TAYA 2006 ve TAYA 2016 verileri ışığında incelenmiştir. Ayrıca bu çalışma mevcut verilere bağlı değişim ve dönüşümler yorumlanarak önümüzdeki 10 yıllık süreçte gerçekleşmesi muhtemel gelişmeleri kuramsal açıdan konu edinmiştir.

2. Türk Aile Yapısında ve Kültüründe Yakın Gelecekte Önem Kazanacak En Önemli Gelişmeler

1980 yılına gelindiğinde Türkiye’de sosyal yaşamın eski döneme benzemeyecek şekilde değişim sağlayacak olaylar yaşanmıştır. 1980 askeri darbesi, küreselleşme, seküler yaşam biçimi ve darbe sonrasında izlenen ekonomik programlar, toplumsal düzende ve dolayısıyla aile yaşamında önemli sayılacak değişikliklerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir (Küçük, 2019: 21). Bu değişiklikler Türk aile yapısında geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru olurken, aynı zamanda dağılmış ailelerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Tablo 1’de 1970’li yılların sonundan itibaren 2016 yılına kadar Türk aile yapısındaki değişim görülmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de 1978-2016 yılları arasında aile yapısının değişimi

Yıllar	Çekirdek	Geniş	Dağılmış	Toplam
1978	58,0	33,9	8,1	100,0
1983	61,6	27,9	10,5	100,0
1988	63,4	25,5	11,1	100,0
1993	67,6	23,5	8,9	100,0
1998	68,2	19,5	12,3	100,0
2003	69,3	16,0	14,7	100,0
2006	72,3	14,5	13,0	100,0
2008	69,8	15,9	14,3	100,0
2011	67,0	13,5	19,5	100,0
2013	70,3	12,4	17,4	100,0
2016	69,3	10,8	19,9	100,0
1968-2016 değişim	+11,1	-137,8	+57,4	-

Tablo incelendiğinde çekirdek ailenin toplam aileye oranı 1978 yılında %58'iken, bu oran 2016 yılına gelindiğinde %69,3'e yükselmiştir. Yaklaşık 40 yıllık bu süreçte çekirdek aile oranında %11,1'lik bir artış yaşanmıştır. Yıllar içerisinde çekirdek aile yapısındaki değişime bakıldığında en yüksek seviyesine 2006 yılında ulaşmış olmakla birlikte genellikle artsa bile yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Fakat 2013 yılında sonra çekirdek aile oranında uzun yıllar sonra ilk düşüş yaşanmıştır. Tabloda görüldüğü gibi bu azalma geniş aile oranını yükselmesiyle değil parçalanmış aile oranını artmasıyla gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye'de 2013 sonrası boşanmaların arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Aynı zaman dilimi içerisinde geniş aile yapısının değişimine bakıldığında ise değişimin daha köklü olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem içerisinde geniş ailenin toplam aile içerisindeki payı %33,9'dan %10,8'e kadar gerilemiştir. Geniş aile oranlarının yıllık seyrine bakıldığında sürekli bir azalış eğiliminde olduğu belirgindir. 2003-2006 yıllarında düşüş daha hızlı hale gelmiştir. Önümüzdeki on yılda geniş aile oranındaki düşüşün devam edeceği bu veriler ışığında tahmin edilebilir.

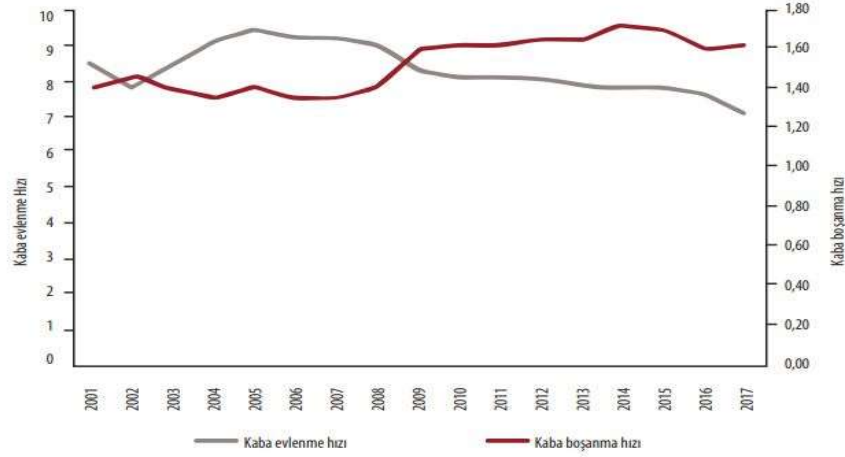
Aynı dönemdeki dağılmış aile oranına bakıldığında toplam içerisinde dağılmış ailelerin oranının %8,1'den %19,9'a yükseldiği anlaşılmaktadır. Dağılmış ailelerin oranlarındaki değişim yıllar itibariyle incelendiğinde 2003 ve 2011 yıllarında sıçramaların olduğu görülmektedir. Yakın gelecekte mevcut verilere bakarak Türk ailesinde dağılmış aile oranını artışı göstermesi muhtemel görünmektedir.

Geniş ailedeki hızlı azalış, çekirdek ailedeki yatay seyirdeki artış, aile türleri arasındaki geçişin hızlı olduğunu gösterirken aynı zamanda bu geçişin dağılmış aile yönünde olduğunu da göstermektedir. Bu değerlere göre geniş ailenin, çekirdek aileye, çekirdek aile de hızlı bir şekilde tek ebeveynli dağılmış aileye doğru evrilmekte olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür.

2.1. Türk Aile Yapısında Boşanma Eğilimlerine Bağlı Değişimler

Boşanma tıpkı evlenme gibi hayatın akışı içinde gerçekleşmesi muhtemel bir süreçtir. Boşanma modern toplumlarda evlilik akdinin resmi olarak sona ermesiyle oluşur. Tüm toplumlarda boşanma ailenin mevcudiyetine zarar veren bir süreç olması sebebiyle istenmeyen bir durumdur. Fakat bazı durumlarda boşanma aile fertleri ve toplum açısından daha yararlı olabilmektedir. Psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik bazı sebeplerle yürütülmesi güç olan evliliklerde boşanma bir alternatif olarak değerlendirilebilir (Baynal, 2018). Günümüz modern toplumunda ise boşanma giderek artan bir olguya dönüşmüştür. Bu durumun çeşitli sebepleri söz konusudur. Özellikle sekülerleşme, bireycilik, hümanizm akımları ve boşanmaya karşı toplumsal baskıların azalması gibi sebepler hem dünyada hem de ülkemizde boşanma sıklığını arttıran sebepler olarak sıralanabilir (Aktaş, 2011).

Aile yapısındaki değişimin önemli faktörlerinden biri boşanma olduğu göz önüne alındığında, evlenme ve boşanma oranlarının yıllık seyrine bakmak yerine olacaktır. Türkiye'de evlenme ve boşanma hızını gösteren Şekil 1'e bakıldığında yukardaki verileri destekleyecek bir seyrin olduğu görülmektedir.

Şekil 1. 2001-2017 arası Türkiye’de evlenme ve boşanma hızı

Şekil 1’e bakıldığında 2000’li yılların başında evlenme hızının boşanma hızından yüksek olduğu görülürken, 2002 yılında boşanma hızının evlenme hızının üstüne çıkmakla birlikte ertesi yıl bu durumun değiştiği, 2009 yılına kadar evlenme hızının boşanma hızından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu tarihten sonra ise evlenme hızı düşerken, boşanma hızında artış olduğu görülmektedir. Evlenme ve boşanma hızlarında kırılmaların olduğu yıllara bakıldığında 2002, 2008-2009 yılları göze çarpmaktadır. Bu yıllarda boşanma hızı evlenme hızından yüksek bir seyir izlemiştir. Adı geçen tarihler öncesinde ülkede finansal zorlukların yaşandığı düşünüldüğünde bu değişimlerin önemli sebeplerinden birinin de maddi zorluklar olduğu düşünülmektedir. 2015 yılı sonrası incelendiğinde ise kaba evlenme hızının sürekli olarak düştüğü, kaba boşanma hızının ise sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu veriler ışığında Türk aile yapısında yakın gelecekte boşanmaların daha da artacağı evlilik hızının ise düşmeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

2.2. Türk Aile Yapısında Çocuksuz Çekirdek Aileve Tek Ebeveynli Ailenin Değişimi

Tek ebeveynli aile günümüz modern toplumlarında daha sık karşılaşmaya başladığımız bir olgudur. Tek ebeveynli aile boşanma, eşlerden birinin vefatı veya eşlerden birinin cinsiyet değiştirmesi ile ortaya çıkan ve genellikle anne-çocuk birlikte yaşama eğilimi ile kurulmuş yeni tip aile biçimi olarak tanımlanabilir (Demir ve Çelebi, 2017). Tablo 2’ye göre tek ebeveynli ailelerin özellikleri incelendiğinde erkeğin çocukla birlikte yaşayan ebeveyn rolünde olduğu aile tipinde yıllar içinde radikal bir değişimin olmadığı gözlemlenmektedir. Fakat kadının çocukla birlikte yaşayan ebeveyn rolünde olduğu tek ebeveynli ailelerde durum farklılık arz etmektedir. Bu tip ailelerde yıllara göre belirgin bir dalgalanma söz konusu değilken oransal açıdan her dönemde babanın çocukla birlikte yaşayan ebeveyn rolünde olduğu tek ebeveynli ailelere göre yaklaşık 7 veya 8 kat daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklılık genellikle boşanmış ve çocuğuyla birlikte yaşayan kadınların tekrar evlenme eğilimlerinin erkeğe göre daha az olmasıyla açıklanabilir.

Çocuksuz çekirdek aileyi ise iki farklı biçimde ele alabiliriz. Bunlardan ilki gönülsüz çocuksuz aile tipidir. Bu tipte kısırlık gibi sağlık problemlerinden dolayı ailenin biyolojik olarak çocuk sahibi olamaması söz konusudur. İkinci tip çocuksuz aile tipi ise gönüllü çocuksuz çekirdek aile tipidir. Bu ailelerde biyolojik bir engel olmamasına rağmen çocuk yapma eğilim gelişmemiştir. Bu aileler bireysel yaşam biçimlerini benimsemiş hayat standartlarını yüksek tutmayı amaçlayan ve ebeveynliğin vermiş olduğu hukuki ve sosyal yükümlülükleri kendilerine ağır gören

çiftlerden oluşur. Modern toplumda bu düşünce tarzına sahip ailelerin hem ülkemizde hem de dünyada sayıları giderek artmaktadır (Burç, 2015).

Evlenme ve boşanma oranlarındaki durum incelendiğinde dağılmış, tek ebeveynli ailelerin sayısının arttığı belirgindir. Tablo 2’de yine 1978 yılından 2016 yılına kadar aile yapısındaki değişim oranlamalar ile yer almaktadır. Çekirdek aile yapısındaki yıllar itibariyle değişimi gösteren Tabloda aile türlerine göre ele alınmıştır.

Tablo 2. Türkiye’de aile yapısının değişimi, 1978-2016

Aile yapısı	1978	1988	1998	2006	2008	2011	2013	2016
Çekirdek	58,0	63,4	68,4	72,5	69,9	67,0	70,2	69,3
Çocuksuz çekirdek	8,3	9,9	13,5	15,7	14,3	14,7	17,9	19,5
45 yaş üstü çocuksuz	6,1	5,7	5,3	4,0	4,0	3,6	4,2	3,9
45 yaş ve altı çocuksuz	2,2	4,2	8,2	11,7	10,4	11,1	13,7	15,6
Çocuklu çekirdek	49,3	57,4	54,9	56,8	55,5	52,3	52,1	49,9
1 çocuklu çekirdek	9,5	12,1	13,3	17,4	17,7	15,8	17,2	17,9
2 çocuklu çekirdek	12,7	19,1	18,7	21,5	21,2	19,4	20,5	19,3
3 çocuklu çekirdek	27,1	26,3	22,9	17,9	16,6	17,1	14,5	12,7
Geniş	33,9	25,5	19,5	14,6	15,9	13,5	12,4	10,3
Ataerkil geniş	19,3	14,3	10,4	6,6	7,4	5,6	6,1	5,1
Geçici geniş	14,6	11,2	9,1	7,9	8,3	7,8	6,3	5,7
Dağılmış	8,1	11,1	12,2	13,0	14,3	19,5	17,4	19,9
Tek kişilik	3,0	4,3	5,2	6,2	6,3	11,8	8,5	11,4
Tek kişilik-Erkek	1,0	1,7	1,9	1,7	2,0	4,4	3,5	4,1
Tek kişilik-Kadın	2,0	2,6	3,3	4,5	4,4	7,3	5,0	7,3
Tek ebeveynli	4,8	5,4	5,0	5,0	5,2	4,2	5,7	5,0
Tek ebeveynli-Erkek	0,5	0,7	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5
Tek ebeveynli-Kadın	4,3	4,7	4,4	4,5	4,6	3,8	5,0	4,3
Diğer dağılmış	0,3	1,0	1,1	1,5	1,6	2,8	2,0	3,1
Akraba olmayan	0,1	0,5	0,9	0,3	1,1	0,7	1,2	0,4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablodaki veriler incelendiğinde yıllar içinde çocuksuz çekirdek aile oranının iki katına çıktığı, çocuklu çekirdek aile oranının yatay bir seyir izlediği, buna karşılık dağılmış aile oranının %8,1’den %19,9’a yükseldiği görülmektedir. Çocuksuz çekirdek ailelerin son yıllarda dikkat çekici bir şekilde artış göstermesinde bireyselleşen yaşam tarzının etkili olduğu söylenebilir. Ailenin kuruluş amaçlarında biri olan neslin devamı algısının evli bireyler açısından önemini kısmen yitirdiği söylenebilir. Ayrıca çocuk yapma konusunda toplumsal baskının azalması gibi sebeplerde evli çiftlerin çocuk yapma eğilimini azaltmış bir diğer faktördür. Bu verilere dayanarak Türk aile yapısında yakın gelecekte çocuksuz çekirdek aile oranının artış göstereceği gerçekleşme muhtemel bir durumdur.

Dağılmış ailelerin kendi içindeki dağılımına bakıldığında, tek kişilik ailelerde yoğun bir artışın söz konusu olduğu ve bu şekilde bir aile tipinin çoğunlukla kadınlar ve erkekler tarafından tercih edildiği anlaşılmaktadır. Evlilik hızlarındaki düşüş, boşanma hızlarındaki artış ile birlikte değerlendirildiğinde niceliksel olarak kadınların tek kişilik aile yapısına yönelmeleri açıklanabilir ama konuya niteliksel olarak bakarak kadınların tek kişilik aileyi tercih etmelerinin iş yaşamına katılarak maddi imkânlarla kavuşmaları ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Erkeklerin ve kadınların bu şekilde bir aile tipi tercih etmelerinin kendi istekleriyle olduğu varsayımıyla hareket edersek, bu yeni aile yapısından memnuniyet durumunu incelemek yerinde olacaktır. Erkeklerde ve kadınlarda mutluluk durumu geniş aile ve çekirdek aileye göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum çoğu zaman boşanmanın mutluluğa olumsuz etki ettiğini göstermektedir. Tablo 3'te ailelerin 2006-2016 yılları arasında kendi beyanlarına dayandırılarak memnuniyet durumları yer almaktadır.

Tablo 3. Ailelerin genel olarak beyan ettikleri mutluluk durumu

Aile Yapısı	Mutsuz		Orta		Mutlu	
	2006	2016	2006	2016	2006	2016
Çekirdek	1,9	4,6	19,3	17,4	78,8	78,0
Çocuksuz çekirdek	1,9	1,9	16,7	16,7	81,4	81,4
45 yaş üstü çocuksuz	1,4	3,6	12,3	13,8	86,4	82,6
45 yaş ve altı çocuksuz	2,0	4,9	18,1	16,7	79,9	78,4
Çocuklu çekirdek	1,9	4,6	20,0	17,8	78,1	77,7
1 çocuklu çekirdek	1,6	4,2	19,2	17,8	79,1	77,9
2 çocuklu çekirdek	1,6	3,8	19,4	16,8	79,0	79,4
3 çocuklu çekirdek	2,4	5,9	21,2	19,0	76,4	75,1
Geniş	2,4	5,2	20,1	21,0	77,5	73,7
Ataerkil geniş	2,6	5,8	21,0	20,6	76,3	73,6
Geçici geniş	2,0	4,6	18,5	21,6	79,5	73,8
Dağılmış	4,6	10,4	17,4	29,2	78,0	60,4
Tek kişilik	5,0	11,5	22,5	29,3	72,5	59,3
Tek kişilik-Erkek	7,1	14,4	21,4	31,5	71,4	54,2
Tek kişilik-Kadın	3,8	9,8	23,1	28,0	73,1	62,2
Tek ebeveynli	7,9	9,5	30,4	28,9	61,7	61,6
Tek ebeveynli-Erkek	9,6	14,4	36,1	33,6	54,2	52,1
Tek ebeveynli-Kadın	7,7	9,0	29,7	28,5	62,6	62,6
Diğer dağılmış	5,7	10,2	33,3	29,8	60,9	59,9
Akraba olmayan	1,9	6,8	23,1	25,6	75,0	67,7
Toplam	2,3	5,5	20,1	19,5	77,6	75,0

Tablo incelendiğinde çekirdek aile yapısında mutluluk düşüncesinin hâkim olduğu belirgin bir şekilde görülmektedir. 2006 yılında çekirdek aile olmaktan mutlu olanların oranı %78,8 iken 2016 yılında bu oran küçük bir düşüşle %78,0'a inmiştir.

Aynı açıdan geniş aile ve parçalanmış ailelerin mutluluk durumlarına bakıldığında onların da aynı yıllar içerisinde mutluluk seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumu, ailelerin içerisinde buldukları durumun kabullenerek buna göre yaşam kurulduğu, mevcut durumdan mutlu olma çabasına bağlanabileceği düşünülmektedir.

Aile, içerisinde bulunduğu duruma uyum sağlayabilen bir yapıda olmakla birlikte aynı zamanda da yetişen çocukların geleceğe iyi bir şekilde hazırlanmalarını sağlayabilmek için onlara çeşitli imkânlar sunma çabası içerisinde. Ailenin sunduğu imkânlar çocuğun memnuniyet düzeyini arttırmakta, onun yaşamla ilgili algısının pozitif tutulmasını sağlamaktadır. Aile yaşamı içerisinde çocuklara sunulan imkânlar çok çeşitli olabilmektedir. Bu imkânlardan biri ailenin çocuğuna

ev içerisinde ayrı oda tahsis etmesidir. Tablo 4'te 2011-2016 yılları arasında aile tiplerine göre ayrı odası olan çocukların oranları görülmektedir.

Tablo 4. Ayrı odası olan çocukların aile tipine göre dağılımı

Aile Yapısı	2011	2016
Çocuklu Çekirdek	39.8	60.0
Ataerkil Geniş	67.8	31.5
Geçici Geniş	60.0	45.4
Tek ebeveynli	36.6	61.1
Toplam	43,5	56.6

Tablo incelendiğinde 2011 yılında ayrı odası olan çocuk oranının en yüksek olduğu aile tipi ataerkil aile iken, 2016 yılında ise bu oranın düşerek %31,5 seviyesine gerilediği görülmektedir. 2011 yılında tek ebeveynli aile tipinde ayrı odası olan çocuk oranı %36,6 ile en düşük orana sahipken, 2016 yılında %61,1 ile en yüksek orana çıkmıştır.

Bu durum, tek ebeveynli aile oranındaki artış göz önüne alındığında aile yapısının değişimi ile birlikte tek ebeveynli ailelerin durumları nasıl olursa olsun çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama yönünde bir eğilim içerisinde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

3. Türk Aile Yapısındaki En Önemli Görülen Değişimlerin Kuramsal Analizi

Bu bölümde Türk aile yapısındaki önemli görülen değişimlerin kuramsal analizi aile kuramlarından Çatışmacı Kuram ve Feminist Kuram bağlamında ele alınacaktır. Çocuksuz Çekirdek Aile, Boşanma ve Tek Ebeveynli Aile konuları ele alındığında değişimlerin bu iki kuram üzerinden tahlilinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu kuramlardan Feminist Kuram bahse konu olan alanlarla doğrudan ilişkilendirilebilirken Çatışmacı Kuram dolaylı olarak bu değişimleri analiz etmede kullanılacaktır.

Aile ile ilgili kuramlardan Çatışmacı Kuramın temel savı iki argümandan oluşmaktadır. Bunlardan ilki kaynak eksikliğine bağlı olarak gruplar arası rekabetin ortaya çıkması durumudur. İkincisi ise mevcut rekabetin bir uzlaşmaya değil çatışmaya sebebiyet verdiği ve böylece çatışmanın toplumun değişimi ve dönüşümüne yön verdiği anlayışıdır (Canatan ve Yıldırım, 2019).

Makro düzeyde ailelerin ve üyelerinin rekabet ve çatışmadan kaynaklı olarak sınıfsal konumlarının belirlenmesi hangi gruba dâhil olduklarına bağlıdır. Eğer aile üst sınıfa bağlı ise kaynakları sömüren gruba, alt sınıfta yer alıyorsa sömürülen gruba dâhildir. Makro düzeyden durumu analiz ettiğimizde ailelerin dâhil olduğu sınıfsal özelliklerin ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu durum ailedeki gelişmeleri aileden bağımsız üst yapısal unsurlarla açıklayan bir anlayışa götürmesi bakımından aşırı genellemeci ve indirgemecedir (Dikeçligil, 2019). Çatışmacı Kuramı aileyi merkeze alıp mikro düzeyde de kullanabiliriz. Ailenin kaynaklarının üyeler arasındaki paylaşımı bir rekabet unsuru teşkil ettiğinden ailede gerilime sebebiyet verebilir. Bu rekabet duygusu boşanma ve çocuk sahibi olup olmama durumlarına etki etmesi bakımından toplumlarda aile yapısının ve kültürünün yeniden şekillenmesine neden olur. Aileyi merkeze aldığımızda aile içi rollerin, özellikle anne ve baba rollerinin bir rekabet unsuruna dönüştüğü görülmektedir. Bu rekabetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığı düşüncesi hâsıl olmaya başlayınca, Çatışmacı Kuramın genel bakışından Feminist Kuramın özel bakışına doğru bir kuramsal geçiş yaşanır. Daha açık bir ifadeyle Çatışmacı Kuram, aile üyeleri arasındaki eşitsizliği genel olarak ele alırken, Feminist Kuram bu eşitsizliği

cinsiyetçi rollere indirger. Dolayısıyla Boşanma, Çocuksuz Çekirdek Aile ve Tek Ebeveynli Aile konularında yaşanan güncel gelişmelerin cinsiyete bağlı unsurlarının ön plana çıkması doğrudan Feminist Kuramla ilintilidir.

Yaklaşık iki asırlık bir alt yapıya sahip Feminist Kuram hem Liberal hem de Marksist alanda istediğini bulamayınca 1970 sonrası dönemde bağımsız bir kurama dönüşmüştür (Tuğ, 2016). Özellikle İngiltere’de 19.yüzyılın ilk dönemlerinde feminist hareketler ‘Aile Rüyası’ algısının kadını vasıfsız kılan bir algı olduğu fikrinde birleşirler (Berktay, 2012: 28-29). Bu anlayış özellikle radikal feministler açısından aileyi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ana unsurlarından biri olarak yorumlamalarına sebep olmuştur. Aile kurumu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği pratiklerinin belirginleştiği bir kurumdur. Fakat radikal feminist çizgide olan birkaç yazar dışında genel feminist söylemlerin, aileyi son bulması gereken bir kurum olmaktan çok dönüşmesi gereken bir kurum olarak ele aldıkları söylenebilir (Güneş, 2018). Aile modern toplumda da varlığını sürdüren bir sosyal kurumdur. Her ne kadar toplumsal gelişmelere maruz kalarak yeni biçimleri oluşsa bile mevcudiyetini devam ettirme eğilimindedir.

Toplumda boşanmaların artmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi kadının sınıfsal statüsünün eskisine göre daha eşitlikçi bir konum kazanmasıdır. Ayrıca ülkemizde ve dünyada feminist kuramın somut yansımaları istihdamda, eğitimde ve hukuk alanında kadının statüsünü güçlendirmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak kadının ekonomik özgürlüğünü kazanması, eğitim düzeyinin artması ve boşanma sonrası maddi ve manevi haklarının verilmesi durumları evlilik akdini bitirme kararı almalarında itici bir güç teşkil etmiştir.

Post-modern yaşam tarzının küresel bir boyut kazanması bireyselleşme eğilimi içindeki kişilerin sayısında artışa sebep olmuştur. Bu durum Türk aile yapısını da derinden etkilemiştir. Bireyselleşmeyle birlikte ailenin yapısında da önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerden biride çekirdek aile yapısında oluşan durumdur. Çekirdek ailede çocuk yapma eğilimi azalarak Çocuksuz Çekirdek Aile oranının artışına neden olmuştur. Feminist kuram bağlamında bu değişikliği çözümlenmeye çalışırsak, kadının toplumsal alanda karar alma gücünün artması, bireysel yaşam tarzına etki ederek çocuksuz bir evlilik yürütme eğilimine dönüşmüştür. Nitekim TAYA 2016 verilerini incelediğimizde 1978’den günümüze Çocuksuz Çekirdek Aile tipi %8,3’ten sürekli yükselen bir ivmeyle 2016 yılında 19.5’ e ulaşmıştır. Giderek artış gösteren bu aile modeli ülkemizde doğum oranlarının azalmasının başlıca sebeplerindendir. Bu bağlamda kadının toplumsal konumu Türk aile yapısındaki yeni gelişmelerin odak noktasını oluşturmaktadır.

Son olarak tek ebeveynli aileyi TAYA 2016 verilerine göre değerlendirdiğimizde 1978’den günümüze %4 ila %6 bandında seyrettiği gözlemlenmektedir. Tek ebeveynli ailelerin oluşumunda eskiden daha çok eşlerden birinin ölmesi durumu etkili iken günümüzde tek ebeveynli ailelerin oluşumunda boşanmaların etkisinin daha çok olduğu veriler ışığında saptanmıştır. Aynı yıllarda boşanma oranlarının artış göstermesine rağmen tek ebeveynli aile oranının neredeyse yıllar içinde sabit kalması bu durumun niceliksel delilidir. Tek ebeveynli ailelerin yapısının genellikle anne ve çocuk bileşkesinden meydana gelmesi kısmen toplumsal cinsiyet rollerinin ve ayrıca velayette anne önceliğinin bir yansımadır.

Sonuç

Türk aile yapısında ve kültüründe tarihsel süreç içinde toplumsal gelişmelere bağlı olarak birçok alanda dönüşümler meydana gelmiştir. 2006 ve 2016 TAYA verilerini incelediğimizde bu dönüşümün son 40 yıllık süreçte hız kazanarak devam ettiği görülmektedir. Özellikle küreselleşme olgusunun toplumsal yaşama tesirinin aile yapısı ve kültürüne önemli derecede etki ettiği olgusu

neredeşse tüm sosyal bilimcilerin üzerinde mutabık kaldığı bir gerçektir. Toplumsal yapısındaki bu gelişmeler iç ve dış etkenlere bağılı olarak Türk ailesi ve kültürünü de etkilemektedir. Günümüz Türk aile yapısı zaman içinde dönüşüme uğrasa bile değişimin hızı, boyutu, aktörü ve neticesine göre Avrupa tipi aile yapısından farklılık gösterir. Örneğın Avrupa tipi çekirdek aile ile niceliksel birçok benzerlik varken niteliksel açıdan farklılık arz eder. Avrupa tipi çekirdek aile kültürel açıdan sekülerdir ve sınırlı akrabalık ilişkileri bu aile tipinin genel özellikleri arasındadır. Fakat Türk çekirdek ailesi mekânsal açıdan hanelere bölünse de akrabalık ilişkileri ve etkileşimleri açısından geniş aile özelliklerini taşır. Bu durum Türk toplumsal yapısının sosyal, kültürel ve dini özelliklerinin bir yansımasıdır.

Günümüz Türk ailesi post-modernizmin dayattığı bireyselleşmenin, küreselleşmenin etkisindeki tüketim kültürünün kısıkaı altındadır. Buna bağılı olarak Türk ailesinde boşanmalar artmakta, doğum oranları azalmakta ve tek ebeveynli ailenin toplumda görölme sıklığı yükselmektedir. Dolayısıyla aileye yönelik yeni toplumsal problemler baş göstermektedir. Bu sosyal problemlerin nereye evrileceğini önceden tahmin etmek ve ona göre sosyal, ekonomik ve demografik güncel politikalar geliştirmek toplumsal yapıyı korumada etkili bir önleyici tedbir olacaktır.

Kaynakça

- Abadan U. (1979). Türk Toplumunda Kadın, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneğı Yayınları.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019) Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2016 (TAYA2016). Ankara: Araştırma ve Politika Serisi 66, Birinci Baskı, 2019,
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014). Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006 (TAYA2006). Ankara: Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 01 İkinci Basım.
- Aktaş, Ö. (2011). Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Baynal, F. (2018). Boşanma Sonrası Başa Çıkmada Dini ve Manevi Etkilerin İncelenmesi. *Bilimname*, 35(1).
- Berktaş, F. (2012) *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, B. (2019). Mülakat: Prof. Dr. Beylü Dikeçligil. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*. 5(1), 9-29.
- Burç, P. E. (2015). Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğın Farklı Görünümleri.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2019). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.
- Demir, S. A. ve Çelebi, Ş. G. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 111-128.
- Engels, F. (2003). Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Ankara: Eriş Yayınları.
- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Güneş, H. N. (2018). Feminist akımlarda aile. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(3), 142-153.

- Güvenç, B. (2016). *Sosyal ve kültürel değişme*. Ankara: Efil Yayınevi
- Kıray, M. (1982). *Toplum Yapısındaki Temel Değişimlerin Tarihsel Perspektifi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Kongar, E. (1970). Türkiye’de aile: yapısı, evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(2), 58-83.
- Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Küçük, A. (2019). Türkiye’de Sosyal ve Siyasal Değişim: 1980 ve Sonrası. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(4), 20-45.
- Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu’nun temel kavramlarına giriş. *Sosyoloji Notları*.
- Postman, N. (2013). *Teknopoli: kültürün teknolojiye teslim oluşu*. Sentez Yayıncılık.
- Soykan, Ömer Naci (2000); “Hegel Sisteminde Tarih Felsefesi/ Betimleyici-Eleştirel Bir Giriş”, *Felsefelogos Dergisi*, Sayı 9
- Sunar, L. (Ed.). (2014). *Türkiye’de toplumsal değişim*. Nobel.
- Tuğ, B. (2016). Tarih ve toplumsal cinsiyet. F. Saygılıgil (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları içinde*, 33-50.
- Turhan, M. (1956). Kültürde Değişen ve Değişmeye Mukavemet Eden Unsurlar. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 1, 6-21.
- Türkdoğan, O. (2008). *Osmanlı’dan Günümüze Türk Toplum Yapısı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Vergin, N. (1990), “Toplumsal Değişme ve Türkiye’de Aile”, *İlim ve Sanat*, Cilt:14, İstanbul
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi, *International Journal of SocialScience*, 30, 209-224
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. *Aile Sosyolojisi*, 2, 121-138.